

Pojistná smlouva

Úvod – stručná historie

- **Lidský život je vystaven celé řadě rizik (nejistot), proti kterým se člověk chce chránit – vzniká tak potřeba pojistit se proti nejrůznějším rizikům (ztráta aktiv, vznik pasiv, jiná majetková potřeba)**
- pohnutka (motiv) vzdát se menší částky s cílem získat ochranu zamezující možné budoucí ztrátě, která by mohla být vyšší

-
- **Římské právo** neznalo smluvní typ pojistné smlouvy – zahaleno do jiného smluvního typu (např. zápůjčka), později - nepojmenovaný kontrakt
 - **Samostatné úpravy** (námořní pojištění - Barcelonské ordinance 1435, životní pojištění – The Life Assurance Act 1774 v UK)
 - **První kodifikace** – Code Civil, ABGB, uherský obchodní zákoník, Pruský Landrecht (ALR)
 - **První ucelené úpravy** – Německo (1908), Švýcarsko (1908), Rakousko (1917)

Soukromé vs. Veřejné pojištění

- **1. pol. 19. stol.** – rozvoj požárního a životního pojištění
 - **Soukromé** (vzájemné ústavy, později akciové společnosti) i **veřejné pojišťovny** (státní, městské, veřejnoprávní korporace)
 - Rakousko – důraz na soukromé pojištění
 - Německo – větší důraz na veřejné pojištění

- **2. pol. 19. stol.** - rozvoj pojištění odpovědnosti (železnic, rizikových provozů), úrazového (soukr. zaměstnanci) a dopravního pojištění

- **Dnes** – **sociální pojištění**, **regulované soukromé pojišťovny** (akciové společnosti nebo družstva) podléhající dohledu ČNB a **neregulované pojišťovny** (např. vzájemný pojišťovací spolek)

Vývoj u nás

- **Lex contractus (inominátní smlouva)**
- **ABGB / OZO**
- Zákon č. **501/1917** z. ř., o pojišťovací smlouvě
- Zákon č. **145/1934** Sb. z. a n., o pojistné smlouvě
- Zákon č. **189/1950** Sb., o pojistné smlouvě + vyhlášky MF
- Zákon č. **40/1964** Sb., občanský zákoník + **ZMO** + **HZ** + vyhlášky MF
- Zákon č. **34/2004** Sb., o pojistné smlouvě
- Zákon č. **89/2012** Sb., občanský zákoník

Odvážné závazky (§ 2756 OZ)

„Závisí-li podle ujednání stran prospěch, anebo nepospěch alespoň jedné ze smluvních stran na nejisté události, jedná se o smlouvu odvážnou.“

Nejistota = riziko - neurčitost v hodnotovém poměru plnění

(angl. *Risk* – zahrnuje jak možnost ztráty, tak také šanci, naději na zisk)

- **Spekulativní riziko** – sázka, hra, loterie, los - zistný úmysl, naděje (nepřiměřeného) zisku – **pozitivní stránka rizika**
- **Čisté riziko** – pojištění – obava před vznikem ztráty – **negativní stránka rizika**
(**Pojistný zájem** – člověk si vznik pojistné události nepřeje oproti výhře při sázce, hře, loterii nebo losu)

Neúměrné zkrácení, změna okolností (§ 2757 OZ)

- Pro odvážné závazky neplatí: § 1764 až 1766 OZ, § 1793 až 1795 OZ

- Obecně platí pro všechny odvážné závazky:
 - a) **lichva** (§ 1796 a § 1796 OZ),
 - b) **změny obchodních podmínek** (§ 1752 OZ),

- V pojištění platí některé výjimky:
 - a) **změna pojistného rizika po uzavření smlouvy** (§ 2790 a násl. OZ)
 - b) **výhrada změny podmínek rozhodných pro stanovení výše pojistného** (§ 2785 a násl. OZ)

§ 2758 odst. 1 OZ

„Pojistnou smlouvou se pojistitel zavazuje vůči pojistníkovi poskytnout jemu nebo třetí osobě pojistné plnění, nastane-li nahodilá událost krytá pojištěním (pojistná událost), a pojistník se zavazuje zaplatit pojistiteli pojistné.“

- zásadně dvoustranné nebo vícestranné právní jednání – tím se odlišuje od směny nebo slibu odškodnění (§§ 2890–2893 OZ)
- Hlavní povinnosti smluvních stran:
 - **Pojistník** – (nepodmíněná) povinnost platit pojistné – platí se vždy
 - **Pojistitel** – povinnost poskytnout pojistné plnění podmíněná vznikem pojistné události

Odlišení od ostatních závazků?

- Definice pojistné smlouvy podle hlavních povinností stran sama o sobě nedokáže odlišit pojištění od záruční smlouvy, smlouvy o důchodu nebo jiných (odvážných) závazků

Nepravá synallagma

- Poskytnutí pojistného plnění nebo jiného plnění z pojištění **zásadně není vázáno na současné poskytnutí protiplnění** (§ 1911).
- rozhodnutí NS ČR ze dne 14. dubna 2011, sp. zn. **25 Cdo 194/2009**: *„Povinnost pojistníka platit pojištění, k níž se zavázal pojistnou smlouvou, není synallagmaticky podmíněna povinností pojišťovny vyplatit pojistné plnění v případě pojistné události a ani naopak.“*
- **§ 2787 OZ**: *„Pojistitel má právo **odečíst od pojistného plnění splatné pohledávky pojistného nebo jiné pohledávky z pojištění**. To neplatí, jedná-li se o povinnost poskytnout pojistné plnění z povinného pojištění; k opačným ujednáním se nepřihlíží.“* – nejsou to jen vzájemné pohledávky (§ 1982 a násl. OZ)
- Důsledek poměrování zájmů na zachování pojistné ochrany vs. na placení pojistného
- **Pravá synallagma** – např. Rakousko (§ 38 odst. 2 a § 39 odst. 2 VVG), nebo Německo – neplacení pojistného má zásadně za následek ztrátu krytí (pojistiteli nevznikne povinnost poskytnout pojistné plnění)

Ekonomické definice pojištění

- představuje určitý **způsob zabezpečení proti následkům vyvolaným skutečností charakterizovanou pojistným nebezpečím**
- představuje specifický **druh peněžní služby**, kdy pojistitel **za úplatu** (přijaté pojistné) **poskytuje pojistnou ochranu**, tzn., vyplácí pojistné plnění v případě, že dojde k pojistné události
- znamená **tvorbu, rozdělování a užití** pojistného fondu (rezerv) k úhradě peněžních (pojistných) potřeb ekonomických subjektů
- vytváří se z **příspěvků** osob (fyzických i právnických) a jsou **spravovány** mimo rámec jejich hospodaření **institucemi k tomuto účelu zvlášť vytvořenými** – pojišťovnami
- jedna smluvní strana **přebírá pojistné riziko** oproti úplatě
- hospodářským účelem pojištění je **zajištění rizik**

Typové znaky pojištění

- závazek pojistitele poskytnout **pojistné plnění** pro případ vzniku nahodilé události kryté pojištěním,
- závazek pojistníka zaplatit **pojistné**,
- existence **pojistného zájmu** (§ 2761 a násl. OZ),
- **samostatnost plnění**, které je předmětem pojištění (odlišuje od jednostranných záruk a nesamostatných záručních ujednání),
- **existence rizika (pojistného nebezpečí):**
 - a) **Při uzavírání pojistné smlouvy - vedlejší povinnosti** chránící pojistitele (povinnost zajistit trvalou splnitelnost závazků podle ZPOJ) – povinnost **pravdivě a úplně odpovědět na písemné dotazy pojistitele** (§ 2788)
 - b) **Po uzavření pojistné smlouvy** - zvláštní výhrada změny okolností pro případ **změny pojistného rizika** (§ 2790 a násl. OZ) – mění se výše pojistného (odlišuje pojištění od jiných pojmově odvážných závazků)

Před uzavřením pojistné smlouvy

- **Pojistné nebezpečí** – možnost vzniku pojistné události (realizace rizika)
 - Týká se **pojištěného** (§ 2766) – „Osoba, na jejíž život, zdraví, majetek nebo odpovědnost nebo jinou hodnotu pojistného zájmu se pojištění vztahuje, je pojištěným.“
 - Pojistitel upisuje riziko (**zdroj nebo okolnosti nebezpečí**) a na základě hodnocení rizika stanoví výši pojistného – využívá se dotazník (§ 2788 OZ) nebo lékařská prohlídka (§ 2759 odst. 1 OZ)
 - Hodnotí se, zda bude riziko pojištěno, za jakých podmínek a jaká bude cena pojištění

- **Pojistný zájem** – potřeba ochrany před následky pojistné události (§ 2761 OZ) – podmiňuje vznik a další trvání pojištění
 - Zkoumá se u **pojistníka**, ale ten nemusí být pojištěným – **skutkový (faktický) vztah k pojištěnému předmětu, který vyvolává majetkovou potřebu**
 - Pojistitel zjišťuje **požadavky a potřeby pojistníka** (§ 77 a § 78 zákona o distribuci pojištění a zajištění)
 - Pojištěný zájem se nemusí týkat pojištěného ani pojistníka, ale může jít i o třetí osobu (např. při správě cizího majetku)
 - Hodnotí se, jaký by měl být rozsah pojistné ochrany a pojistník se vybírá výši pojistné částky, výši spoluúčasti nebo jiné faktory, které mohou mít vliv na cenu nebo rozsah pojištění

- **Pojištění vlastního a cizího nebezpečí** – „kdo je pojistnou událostí přímo dotčen (na majetku, životě, zdraví)“ – v pojištění cizího nebezpečí se vyžaduje k uzavření smlouvy **souhlas pojištěného** (§ 2767 odst. 1) – **autorizuje transakci**

- **Pojištění vlastního a cizího zájmu** – „čí majetková potřeba je předmětem pojistné smlouvy“ – odpovídá na otázku, kdo by měl být oprávněnou osobou (§ 2770 OZ) při uzavírání smlouvy – je možné také určit jinou oprávněnou osobu (§ 2768 OZ)
 - Podmínky vzniku oprávnění uzavřít pojistnou smlouvu:
 - a) **Vlastní zájem pojistníka** (pojištěný zájem nebo odvozený z pojištěného zájmu)
 - b) **Pověření k uzavření smlouvy v pojištění cizího zájmu** (pojistník pojišťuje cizí potřebu)

Význam pojistného zájmu

- **Podmínka vzniku a dalšího trvání pojištění**
 - Legální definice (§ 2761 OZ) – „**oprávněná potřeba ochrany před následky pojistné události**“
- Jeho přítomnost **odlišuje pojištění od sázky, hry, nebo loterie** (pozn. není to jediný možný způsob odlišení pojištění od sázky) a jiných závazků (např. garanční smlouvy)
- Důležitá role při **řešení sporných právních otázek**, např. umožňuje:
 - a) pojistit určité předměty třetími osobami, aniž by samy byly přímo dotčeny následky vzniku pojistné události
 - b) stanovit adekvátní hodnotu pojistného plnění a její horní hranici
 - c) vymezit vícenásobné pojištění (§ 2818 OZ)
 - d) precizovat pojistné riziko (např. zvolit výši spoluúčasti)
 - e) stanovit rozsah regresního práva pojistitele (§ 2820 OZ), resp. okruh osob, vůči kterým regres nevzniká
- Jeho přenositelnost pak může být nástrojem pro zachování pojistné ochrany – **kontinuity pojištění**, přestože dojde ke změně nositele zájmu v případě změny vlastnictví, nebo zákonné či smluvní cesi pojistné smlouvy (§ 2767 odst. 3 a 4, § 2812, § 2867)

Nositel pojistného zájmu

▪ Vyvratitelné domněnky (osvědčení existence zájmu):

- a) život a zdraví – příbuzenství či výhoda z pokračování života
- b) majetek (i budoucí) – přímá majetková ztráta
- c) souhlas pojištěného, příp. pověření

- Důkazní břemeno na pojistiteli, jinak nese důkazní břemeno osoba, které se existence pojistného zájmu dovolává

▪ Nositelé vlastního zájmu:

- a) **Pojištěný** (§ 2766 OZ) – vlastní život, zdraví, majetek, odpovědnost (má některé povinnosti, ačkoli není smluvní stranou) nebo jiná hodnota pojistného zájmu
- b) **Každý, kdo je následky pojistné události bezprostředně majetkově dotčen** – nemusí být primárně tím, komu náleží pojistné plnění (např. vlastník), ale může pojistnou smlouvu uzavřít (např. nájemce má zájem na užívání věci)

▪ Posouzení nositele pojištěného zájmu ve vztahu k pojistníkovi:

- a) **Vlastní zájem** – vlastník věci je oprávněn pojistit svou věc, nebo děti mohou pojistit svého otce pro případ smrti, protože by mohly ztratit osobu, která plní vyživovací povinnost atp.
- b) **Cizí (pojištěný) zájem** – kombinované pojištění vlastního a cizího zájmu
 - **možnost uzavřít pojištění bez pověření** (§§ 2767 – 2768 OZ) – objektivně je pojištěn jiný zájem, než zájem pojistníka, ale zájem pojistníka je také zahrnut (např. nájemce uzavře pojištění bytu ve prospěch vlastníka)
- c) **Cizí zájem** – pojistník nemá žádný vlastní zájem, který by byl pojištěn
 - **uzavření pojištění na základě pověření** (např. insolvenční správce, svěřenecký správce, správce pozůstalosti)

Další pojmové znaky?

- **Společenství rizik** (*Gefahrengemeinschaft*) - není pojmovým znakem všech pojištění
 - *Lex Rhodia de iactu* - **odvracení společného nebezpečí** či **společné nouze** (§ 2908, § 3014 OZ) - souhrn (kolektiv) rizik uvedený v určitém jejich souboru tvoří základ pro matematický výpočet výše pojistného, obětování něčí věci znamená zaplacení rizikové prémie (pojistného)
 - Pojistníci mezi sebou navzájem nemají žádné zvláštní právní nebo ochranné povinnosti (dluhy z pojistné smlouvy platí pouze pojistník) – ty mohou vznikat u **vzájemného pojištění** v podobě spolku (§ 214 a násl. OZ) – vznikne-li dluh u společného fondu, musejí ho všichni doplatit, resp. podílí se na ziscích i ztrátách

- **Přenos pojistného rizika** – není obecným pojmovým znakem
 - ekonomové popisují funkci pojištění jako přenos rizika, nicméně v právním smyslu k žádnému přenosu z jednoho subjektu na druhý nedochází. **Riziko se realizuje vždy u pojištěného** (např. smrt). Jde jen o to, kdo má v konečném důsledku nést náklady na náhradu. Někdy ani sama událost nemusí být pro člověka negativní, ale pouze její důsledky (dožití se důchodového věku působící ztrátu příjmů vs. riziko dlouhověkosti)

- **Hromadnost uzavírání pojistných smluv** – lze platně uzavřít i jen jedinou pojistnou smlouvu (např. Český jaderný pool)

- **Podnikatelský způsob uzavírání** – na platnost pojistné smlouvy nemá vliv, že určitá osoba nemá oprávnění k výkonu pojišťovací činnosti (§ 5 odst. 2 OZ), lze zohlednit při dovolání se omylu (§ 583 a násl.), existují i nepodnikatelské formy (viz vzájemné pojišťovací spolky)

Pojištění škodové (§ 2811)

„Při škodovém pojištění poskytne pojistitel pojistné plnění, které v ujednaném rozsahu vyrovnává úbytek majetku vzniklý v důsledku pojistné události.“

- **Ztráta na aktivech** – pojištění majetku (objektová škoda), finanční ztráty (např. ušlý zisk) a některá pojištění osob (např. potřeba výdajů na léky v důsledku nemoci)
- **Vznik pasiv (dluhu)** – pojištění odpovědnosti (vznik povinnosti nahradit újmu), pojištění právní ochrany (náklady právního zastoupení) a některá pojištění osob (např. náklady léčby poskytnuté zdravotnickým zařízením)

(příklad: pojistné nebezpečí – možnost krádeže majetku, pojistný zájem – potřeba vlastníka krýt případné odcizení věci, výše zájmu – hodnota odcizené věci)

- **Maximální hodnotu pojištěného zájmu** tvoří hodnota aktiva (věci) nebo hodnota pasiva (dluhu) – **lze je objektivně ocenit (např. znalcem v oboru oceňování majetku)**
- Lze dohodnout jinou horní hranici plnění:
 - a. **Pojistná částka nebo limit plnění** (§ 2814 odst. 1 OZ)
 - b. **Pojištění na plnou hodnotu** (§ 2814 odst. 2 OZ) – pojistná částka musí odpovídat pojistné hodnotě pojištěného majetku (§ 2849 OZ – **obvyklá cena** nebo jiná hodnota, např. nová cena)
 - c. **Zlomkové pojištění** (§ 2814 odst. 2 OZ) – pojištění se vztahuje jen na část hodnoty (např. konkrétní součást věci nebo spoluvlastnický podíl) – promítne se ve výši pojistného
- **Regres pojistitele proti škůdci** (§ 2820 OZ)
*„Vzniklo-li v souvislosti s hrozcí nebo nastalou pojistnou událostí osobě, která má právo na pojistné plnění, pojištěnému nebo osobě, která vynaložila zachraňovací náklady, proti jinému **právo na náhradu škody nebo jiné obdobné právo**, přechází tato pohledávka včetně příslušenství, zajištění a dalších práv s ní spojených okamžikem výplaty plnění z pojištění na pojistitele, a to až do výše plnění, které pojistitel oprávněně osobě vyplatil.“*

- zahrnuje náhradu újmy (§ 2894 a násl. OZ) , vznik bezdůvodného obohacení (§ 2991 a násl. OZ) a další nároky

Zákaz obohacení z pojištění

- Existují podobné rysy se zákazem obohacení z deliktního práva, případně práva bezdůvodného obohacení. Obecný zákaz obohacení z pojištění neexistuje, ale **vyplývá pouze z ujednání rozsahu plnění pojistitele** (zda jde o pojištění škodové nebo obnosové)
- V pojištění nelze spekulovat na zisk, protože je shora i zdola omezen hodnotou pojistného zájmu. Chybí-li zájem od počátku, pak potřeba po zachování pojištěné hodnoty vůbec není (pojištění je zbytečné). Je-li zájem dán, ale je vyšší než skutečná hodnota chráněného zájmu (např. obecné hodnoty věci), pak by osoba **získala více, než potřebuje**
- Ve škodovém pojištění může tento zákaz vyplývat z požadavku „vyrovnání úbytku majetku vzniklého v důsledku pojistné události“. Maximálně může být plněno **ve výši hodnoty aktiva** (věci, práva) anebo **pasiva** (dluhu)
- **Podpojištění** (§ 2854 OZ) – „*Je-li pojistná částka v době pojistné události nižší než pojistná hodnota pojištěného majetku, sníží pojistitel pojistné plnění ve stejném poměru, v jakém je výše pojistné částky ke skutečné výši pojistné hodnoty pojištěného majetku.*“ – sjednaná výše pojistného nekryje výši (hodnotu) rizika
- **Přepojištění** (§ 2853) - Je-li pojistná částka v době pojistné události vyšší než pojistná hodnota pojištěného majetku, poskytne pojistitel **maximálně do výše pojistné hodnoty věci** (zpravidla obvyklé ceny)
- **Vícenásobné pojištění** (§ 2818) – **tentýž pojištěný zájem pojištěn u více pojistitelů a přesahuje-li souhrn pojistných částek pojistnou hodnotu pojištěného majetku** nebo přesáhne-li souhrn limitů pojistného plnění skutečnou výši vzniklé škody – oprávněná osoba maximálně nárok až **do výše vyrovnání úbytku majetku** od všech pojistitelů

Pojištění obnosové (§ 2821)

„Obnosové pojištění zavazuje pojistitele poskytnout v případě pojistné události jednorázové či opakované pojistné plnění v ujednaném rozsahu.“

- Výše pojištěného zájmu není vázána na hodnotu aktiva nebo pasiva – **umožňuje pojistit i těžko ocnitelné zájmy** (např. muzejní hodnotu, cenu zvláštní obliby, nevýhodu v důsledku předčasného ukončení života, ztrátu výdělečné schopnosti aj.)
- hodnota pojištěného zájmu se nezkoumá znalcem v oboru oceňování majetku, ale s ohledem na **skutečné (často subjektivní) požadavky a potřeby pojistníka**, které musí být uvedeny v záznamu z jednání (§ 79 zákona o distribuci pojištění a zajištění)

„Základem pro určení výše pojistného a pro výpočet pojistného plnění je částka určená na návrh pojistníka, kterou má pojistitel v případě vzniku pojistné události vyplatit, anebo výše a četnost vyplácení důchodu.“

- Neplatí zde pravidla o přepojištění, ani podpojištění, ani vícenásobného pojištění
- Může být neproporciální výše pojistné částky, ale pojistitelé často dělají finanční underwriting při řízení rizika pojistného podvodu (např. zkoumá se výše příjmu, který by pojistník ztratil vlivem pojistné události)

§ 2822: ***„Právem na plnění z obnosového pojištění není dotčeno právo na náhradu škody nebo jiné právo proti tomu, kdo je povinen škodu nahradit.“***

- Lze žádat náhradu újmy po škůdci a zároveň pojistné plnění po pojistiteli
- Zpravidla nedochází ani ke vzniku regresu pojistitele (§ 2820)

Základní práva a povinnosti

Pojistník

- **Hlavní plnění** (*Hauptleistung*) - povinnost platit pojistné
- **Ochranné povinnosti** (*Nebenpflichten*):
 - povinnost sdělit údaje týkající se pojistného rizika (§ 2788 OZ)
 - povinnost záměrně nezvyšovat a oznámit zvýšení pojistného rizika (§ 2790 odst. 2 OZ)
 - povinnost podat pravdivé vysvětlení týkající se pojistné události (§ 2796 odst. 1 OZ)

Pojistitel

- **Hlavní plnění** – povinnost poskytnout pojistné plnění
- **Vedlejší plnění** (*Nebenleistung*):
 - povinnost vydat pojistku, její kopii nebo druhopis (§ 2775 OZ)
 - povinnost uhradit zachraňovací náklady (§ 2819)
- **Ochranné povinnosti**:
 - předmluvní informace (§ 2760 OZ)
 - poskytnout upozornění na nesoulad mezi požadavky (§ 2789 odst. 1 OZ),
 - povinnost odpovédět na dotazy pojistníka (§ 2789 odst. 2 OZ),
 - posoudit požadavky a potřeby vč. poskytnutí osobního doporučení (§ 77 a § 78 ZDPZ),
 - povinnost sdělit zásady pro stanovení výše pojistného (§ 2783 odst. 3 OZ)

Pojistné (§ 2782 a násl. OZ)

- **Zásadní úplatnost** - chybí-li tento znak, nejde o pojištění
- **Nepodmíněné plnění** – hradí se, i když nevzniklo protiplnění pojistitele
- Povinnost pojistníka a **právo na zaplacení třetími osobami** (§ 2784 OZ - zástavním věřitelem, oprávněnou osobou nebo pojištěným)
- **Podmínka ocenitelnosti plnění** pojistníka v penězích (peněžní i nepeněžní podoba vč. pohledávek, obchodního podílu, akcií, nemovitostí)
- **Jednorázové** pojistné (na celou pojistnou dobu) vs. **běžné** pojistné (platí se za pojistné období – zpravidla roční)
- Nebrání existence některých **pojištění tzv. „zdarma“**:
 - a) započitatelné plnění (povinnost) pojistníka v rámci sjednaného závazku
 - např. povinnost provádět opravu vozidel ve smluvních servisech pojistitele
 - vliv na cenu pojištění (míru rizika pojistného podvodu),
 - přístup k osobním údajům týkající se např. zdravotního stavu
 - b) úplata nemusí plynout pouze z vnitřního vztahu mezi pojistníkem a pojistitelem (např. úspory z rozsahu při poskytování asistenčních služeb)
- **Změna výše pojistného po uzavření smlouvy:**
 - Zvýšení pojistného rizika (§ 2790 a násl. OZ)
 - Změna podmínek rozhodných pro stanovení výše pojistného (§ 2785 a § 2786 OZ) – nutné předem dohodnout

Následky neplacení pojistného

- **Přerušení pojištění (§ 2801 OZ)** – nastává *ex lege* uplynutím dvou měsíců ode dne splatnosti pojistného až do jeho zaplacení - během přerušení netrvá za povinnost platit pojistné a nevzniká právo na plnění z událostí, které v době přerušení nastaly a byly by jinak pojistnými událostmi.
- Existují-li zákonné důvody trvání povinného pojištění, nelze povinné pojištění přerušit. Životní pojištění lze přerušit, jen bylo-li to ujednáno.
- **Redukce pojistné částky / pojistné doby v životním pojištění (§ 2838 a násl. OZ)**
- **Zánik pojištění** – speciální pravidla (§ 2804 OZ) – tzv. kvalifikovaná upomínka, nikoli automaticky *ex lege* – povinnost dát náhradní lhůtu k zaplacení alespoň jeden měsíc od doručení upomínky

Pojistné plnění – hlavní plnění

- **Plnění peněžité i nepeněžité** - poskytnutí služby: provedení prací nebo výkonů (např. poskytnutí repatriace, oprava zámků, výměna kola)
- **Podmíněné vznikem nahodilé události** – defaultně vylučuje úmyslné způsobení nebo vědomost o existenci této události (§ 2799 OZ) – definice pojistné události bývá uvedena v pojistných podmínkách
- **Nahodilost nelze spojovat pouze s náhodou** - vzniknutí práva na pojistné plnění nebrání, pokud pojistná událost byla způsobena v nižší formě zavinění (nevědomé nebo lehké nedbalosti). Naproti tomu úmysl nebo hrubá nedbalost zpravidla vylučují vznik práva na pojistné plnění zaviněně jednající osobě

Výjimky:

- § 2779 odst. 2 OZ (povinné pojištění – vyšší potřeba ochrany poškozených)
Nikdo nesmí těžit ze svého protiprávního jednání (§ 6 OZ) – vznik práva pojistitele na postih (*ex lege* § 10 zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidel).
- § 2837 OZ – výluka v případě sebevraždy – pouze v prvních dvou letech trvání pojištění

Z rozhodnutí OS pro Prahu 1, sp. zn. 19 C 115/2003 plyne, že: „Pojistná smlouva nesplňuje znak tzv. nahodilosti, kdy žalobce, tak žalovaný v době vzniku pojištění **věděli, že předmětná událost nastala...**Pojištění se může vztahovat pouze na povodeň, která může v budoucnu nastat, nikoli na povodeň, která v době uzavření pojistné smlouvy v plné síle probíhala.“

Šetření škodní události (§ 2796 a násl. OZ)

- **Povinnosti oznamovatele** (oprávněná osoba i třetí osoba, která má na poj. plnění právní zájem):
 - a) oznámit vznik škodní události bez zbytečného odkladu,
 - b) podat pravdivé vysvětlení o vzniku a rozsahu následků škodní události, o právech třetích osob a o jakémkoliv vícenásobném pojištění,
 - c) předložit potřebné doklady,
 - d) postupovat způsobem ujednaným ve smlouvě.

- **Zvláštní povinnosti v pojištění odpovědnosti (§ 2862):**
 - a) *„Pojištěný oznámí bez zbytečného odkladu pojistiteli vznik škodné události, skutečnost, že proti němu poškozený uplatnil právo na náhradu a vyjádří se ke své povinnosti nahradit vzniklou škodu, popřípadě újmu, k požadované náhradě a k její výši.“*
 - b) *„Pojištěný oznámí pojistiteli bez zbytečného odkladu i to, že proti němu bylo v souvislosti se škodnou událostí zahájeno řízení před orgánem veřejné moci nebo rozhodčí řízení; zároveň mu sdělí, kdo je jeho právním zástupcem a zpraví pojistitele o průběhu i výsledcích řízení. V řízení o náhradě postupuje pojištěný v souladu s pokyny pojistitele; náklady řízení hradí pojištěnému pojistitel.“*

- **Povinnost zahájit šetření** (bez zbytečného odkladu) a **ukončit šetření** (max. do 3 měsíců) sdělením výsledků oprávněné osobě – splatnost do 15 dní

- **Naplnění podmínek vzniku nároku na pojistné plnění prokazuje oprávněná osoba**
 - a) v pojištění majetku se nemusí prokazovat naplnění znaku zavinění, ale jen že vznikla újma na majetku, příp. její výše, pokud je sporná – zavinění hraje roli při vzniku práva na regres pojistitele podle § 2820
 - b) v pojištění odpovědnosti oprávněná osoba žádá pojistitele o zproštění od odpovědnosti – prokazuje vznik pohledávky, její výši, a příp. okolnosti týkající se zavinění

Náklady šetření škodní události

- **Jdou na vrub pojistitele, ale!**
- **Právo pojistitele na náhradu nákladů účelně vynaložených na šetření - vědomé zamlčení nebo sdělení nepravdivých informací**
- **Právo na přiměřenou náhradu nákladů šetření – v důsledku porušení povinnosti**

Na žádost oznamovatele:

Povinnost sdělit oznamovateli v **písemné formě důvody, proč nelze šetření ukončit do 3 měsíců od oznámení**

X

Náklady oznámení pojistné události nese oznamovatel (předložení dokladů jako jsou lékařské zprávy, fotodokumentace, apod.)

Vydání pojistky (§§ 2775 – 2778 OZ)

- **Vedlejší plnění pojistitele**
- Dříve reálná smlouva – vydáním pojistky došlo k uzavření smlouvy (podobnost s vydáním směnky nebo emisí cenného papíru) – dnes **pouze konsenzuální smlouva**
- **Zpravidla jen důkazní funkce, může mít i legitimační funkci nebo povahu nepojmenovaného cenného papíru**

Pojistné podmínky (§ 2774 OZ)

- charakter **obchodních podmínek** (§ 1751 - § 1754 OZ)
- vymezí zpravidla podrobnosti o vzniku, trvání a zániku pojištění, pojistnou událost, výluky z pojištění a způsob určení rozsahu pojistného plnění a jeho splatnost
- odkazuje-li smlouva na pojistné podmínky, seznámí s nimi pojistitel pojistníka ještě před uzavřením smlouvy; to neplatí, uzavírá-li se smlouva formou obchodu na dálku. Ustanovení § 1845 platí obdobně
- **riziko nesrozumitelnosti pojistných podmínek nese pojistitel** (podobně § 557 OZ – pravidlo *contra pro ferentem*)

rozsudek NS ČR ze dne 5. srpna 2008, sp. zn. 28 Cdo 864/2008, ve kterém příslušný soud judikoval, že „***pojistitel se nemůže zbavit povinnosti k pojistnému plnění s odůvodněním, že jím vydané pojistné podmínky jsou neurčité nebo nesrozumitelné***“.

Vedlejší (ochranné) povinnosti pojistitele

- **Povinnost poskytnout informace** (§ 2760, §§ 82 – 94 zákona o distribuci pojištění a zajištění, nařízení PRIIPs, nařízení SFDR aj.)
 - **Povinnost poskytnout radu** (§§ 77 – 80 ZDPZ) – povinnost zjistit požadavky a potřeby zákazníka a na základě získaných informací poskytnout osobní doporučení
 - **Povinnost upozornit na nesrovnalosti** (§ 2789 odst. 1 OZ) – mezi sjednaným pojištěním a zájemcovými požadavky (např. mezery v krytí – chtěl pojistit nebezpečí úrazu a nemoci, ale navržen ke sjednání byl jen případ nemoci)
- Nelze se domáhat žalobou na plnění, ale „jen“ náhrady újmy, pokud dojde k porušení ochranné povinnosti

Ochranné povinnosti pojistníka

- Odlišují pojištění od jiných obligací (např. garanční smlouvy, smlouvy o důchodu,...)
- Hodnotí se **pojistné riziko** (míra a pravděpodobnost) a **okolnosti realizace pojistného rizika**

➤ Před uzavřením smlouvy:

- **Povinnost k pravdivým sdělením** (§ 2788 OZ) týkající se **hodnocení pojistného rizika** – není to povinnost poskytnout všechny informace – často jde o citlivý osobní údaj nebo zásah do soukromí (§ 81 a násl. OZ) – zásadně se souhlasem pojištěného (např. zdravotní údaje podle § 2828 OZ)
- **Povinnost podrobit se lékařské prohlídce** (§ 2759 odst. 1 OZ) – zásadně se souhlasem pojištěného (§ 2828 OZ)

➤ Po uzavření smlouvy:

- **Povinnost (záměrně) nezvyšovat pojistné riziko** (§ 2790 odst. 2 OZ)
- **Povinnost oznámit zvýšení pojistného rizika** – zvýšení nezávisle na vůli pojištěného

➤ Při vzniku pojistné události (§ 2796 OZ)

Pojistné nebezpečí (různý význam)

■ Pojistné nebezpečí:

- a) Možná příčina vzniku pojistné události (§ 2767 OZ)
- b) Možnost vzniku pojistné události (např. § 2810 OZ) – existuje nezávisle na pojištění, ale zanikne-li zdroj nebezpečí, pak zanikne i pojištění (např. smrt pojištěného, zánik věci)
- c) **Nebezpečí pojištěného** (§ 2766)

■ Pojistné riziko:

- a) Pravděpodobnost vzniku pojistné události (§ 2790 a násl. OZ)
- b) **Nebezpečí pojistitele** – existuje v důsledku pojištění (pojistitel se mu dobrovolně vystavuje) – předmětem ohodnocení, tj. stanovení výše pojistného

Okolnosti nebezpečí

- Význam pro stanovení výše pojistného, resp. rozhodnutí pojistitele, zda pojistnou smlouvu uzavřel
- Netýkají se pouze příčiny vzniku pojistné události (např. živelní událost, krádež, smrt), nebo skutkových okolností charakterizujících pojistnou událost (např. při provozu vozidla), ale také pojištěného majetku nebo osoby (např. zdravotní stav)
- **Skutečnosti uvedené v pojistné smlouvě + odpovědi na písemné dotazy pojistitele** (§ 2788 OZ) – tzv. povinnost k pravdivým sdělením před uzavřením smlouvy a při její změně
- **Složky (náklady) pojistného – zjednodušená struktura:**

Akviziční náklady (provize) + správní náklady + náklady na pojistná plnění + zisk

- Hodnocení míry a pravděpodobnosti rizika vstupuje do **nákladů na pojistná plnění** – nesprávné informace mají za následek špatné stanovení výše pojistného (pojistiteli tak může vzniknout újma)
- Nepatrné a dočasné změny v charakteru nebezpečí, resp. pojistného rizika, nemají vliv na obsah závazku, ale **významné a trvalé změny výše nebezpečí mohou mít vliv na změnu výše pojistného, resp. další trvání pojištění**

Porušení povinnosti při zvýšení pojistného rizika

- **Neoznámení (§ 2793 OZ):**

- a) **před pojistnou událostí** - právo vypovědět pojištění bez výpovědní doby

- b) **po pojistné události** – právo na snížení pojistného plnění

- **Včasné oznámení (§ 2791 a § 2792 OZ):**

- a) **Právo renegociace** – navrhnout novou výši pojistného, jinak vypovědět pojištění, pokud by uzavřel za jiných podmínek

- b) **Právo vypovědět pojištění**, pokud by za těchto podmínek pojištění vůbec neuzavřel

- Pojistitel nese důkazní břemeno ohledně (transparentnosti) cenových podmínek při změnách výše pojistného

Následky porušení ostatních povinností (§ 2808 OZ)

Před vznikem pojistné události

1) právo odstoupit od smlouvy v prekluzivní dvouměsíční subjektivní lhůtě – důkazní břemeno, že by pojistitel jinak smlouvu neuzavřel

- **právo započíst si při vypořádání náklady spojené se vznikem a správou pojištění** (např. provize zaplacená zprostředkovateli) – tzv. negativní interese

Lex specialis § 2835 – uvedení nesprávného data narození pojištěného v životním pojištění – objektivní lhůta 3 let pro odstoupení

Předpoklady:

- Porušení povinnosti pravdivých sdělení podle § 2788 OZ**
- Příčinná souvislost
- Zavinění ve formě úmyslu nebo nedbalosti (§ 4 odst. 2 OZ)** – riziko nesprávně formulovaných dotazů má spíše nést pojistitel
- Vznik škody (nižší pojistné)
- Důkaz o tom, že by pojistitel smlouvu neuzavřel

2) Jestliže by pojistitel uzavřel pojištění pouze za jiných podmínek – právo na dorovnání rozdílu v pojistném, bylo-li stanoveno nižší

Následky porušení ostatních povinností (§ 2800 OZ)

Po vzniku pojistné události

Právo snížit pojistné plnění:

- a) v důsledku porušení povinnosti (§ 2788 OZ) **ujednáno nižší pojistné** – snížení o takovou část, jaký je poměr pojistného, které obdržel, k pojistnému, které měl obdržet (pokud nižší pojistné o 30 %, snížení se plnění o 30 %)
- b) porušení (**jiné**) povinnosti mělo **podstatný vliv na vznik pojistné události, její průběh, na zvětšení rozsahu jejích následků nebo na zjištění či určení výše pojistného plnění**, má pojistitel právo snížit pojistné plnění úměrně k tomu, jaký vliv mělo toto porušení na rozsah pojistitelovy povinnosti plnit (např. pozdní oznámení škodní události)

Předpoklady stejné jako u smluvní povinnosti nahradit škodu (§ 2913 OZ):

- a) porušení ochranné povinnosti (§ 2790 odst. 2, § 2796 OZ)
- b) příčinná souvislost
- c) vznik škody nebo jiné újmy
- d) absence liberačního důvodu podle § 2913 odst. 2 OZ

Neplatí princip všechno nebo nic, ale zkoumáme **míru (závažnost)**, která může vést až k úplnému snížení nároku na pojistné plnění až na nulu.

Odmítnutí plnění (§ 2809 OZ)

Po vzniku pojistné události

- příčinnou pojistné události je skutečnost, o které se pojistitel dozvěděl až po pojistné události
 - kterou pojistitel při sjednání nebo změně pojištění nemohl zjistit z důvodů **zaviněného** (§ 4 odst. 2 OZ) porušení povinnosti podle § 2788 OZ
 - pokud by při její znalosti smlouvu neuzavřel nebo uzavřel za jiných podmínek – důkazní břemeno nese pojistitel
-
- **Odmítnutí plnění** – nárok na plnění by vznikl nebýt porušení smluvních povinností
 - **Zamítnutí plnění** – nárok na pojistné plnění by nevznikl, protože nebyly splněny podmínky (např. šlo o událost, která byla mimo rozsah krytí)